

Sanna Kurronen

ELÄKEMAKSUIJEN NOIDANKEHÄ

Eläkemenojen kasvu voi johtaa hyvinvointivaltion alasajoon

- Eläkemenojen osuus julkisista menoista on noussut 90-luvun lopun 20 prosentista 24 prosenttiin vuonna 2018.
- Eläkemaksut aiheuttavat verojen nousun kanssa noidankehän, jossa työntekijöiden palkkaaminen tulee monelle työnantajalle liian kalliiksi. Samalla heikko työllisyystilanne lisää edelleen eläkemaksujen nousupainetta.
- Velkaantumisen rajat alkavat koronakriisin jälkeen tulla vastaan, ja Suomen veroaste on jo OECD-maiden viidenneksi korkein, joten verojakaan ei ole enää varaa nostaa.
- Eläkemaksujen edelleen kasvattaminen pitää estää. Se on kriittistä hyvinvointivaltion pelastamisen kannalta.
- Jokaisen suomalaisen pitää tehdä nykyistä enemmän töitä, ja yhä harvemman elää sosiaalietuuksilla. Lyhemmät opiskeluaajat, lyhyemmät kotihoitajaksot, myöhempi eläköityminen sekä rakenteellisen työttömyyden painaminen alas on kaikki toteutettava viipymättä.

Eläkepommi oli väärä kielikuva. Eläkemenojen kasvu ei ole räjäyttänyt mitään, vaan ottanut hyvinvointivaltiosta hitaasti kiristyvän kuristusotteen. Julkisista menoista eläkkeisiin menee jo lähes neljännes. Julkiset menot eivät voi kasvaa rajatta, joten jostain muusta on tingittävä. Kun surkeaan väestökehitykseen yhdistetään pian 15 vuotta jatkunut olematon talouskasvu sekä pohjalle kasautunut velka, hyvinvointivaltion pelastaminen voi osoittautua mahdottomaksi. Menot kasvavat ja tulot pienenevät, kun hyvinvointivaltio eläköityy.

Toisin kuin julkisesta keskustelusta voisi päätellä, hyvinvointivaltiota ei ole ajettu alas viimeisten vuosikymmenten aikana, vaan kasvatettu. Suhteessa talouden kokoon muun muassa sosiaaliset tulonsiirrot sekä sosiaali- ja terveys-

palvelut ovat kasvaneet jatkuvasti. Pieni ja hetkelliseksi jäävä menojen nykäys alaspäin koettiin Juha Sipilän (kesk.) hallituksen aikana. Silloinkaan menot eivät supistuneet, vaan reipas talouskasvu painoi julkisten menojen bkt-suhdetta hieman alas vuosien 2015–2018 välillä.¹ Vaikka koulutusmenot hieman laskivat, kulutusmenoista suurimmat erät, eli terveys- ja sosiaalipalvelumenot, jatkoivat nousuaan. Sosiaalisten tulonsiirtojen kasvua ylläpiti eläkkeiden nousu.

Hyvinvointivaltion alasajo hämmöttää

Ilo julkisen talouden vahvistumisesta jäi lyhyeksi, sillä talouden romahdus rapauttaa koronakriisin seurauksena veropohjaa ja siten julkisen sektorin verotuloja. Verotulot putoavat, kun yritykset

ovat vaikeuksissa ja työttömyys kasvaa. Samaan aikaan julkiset menot kasvavat aiempaa nopeammin työttömyysmenojen ja yritysten koronatu- kien myötä. Eläkkeisiin heikko suhdanne ei vai- kuta, ja ikäsidonnaiset menot jatkavat kasvuaan entistä tahtia.

Ikäsidonnaisiin menoihin lasketaan yleensä eläke-, terveys-, hoiva-, koulutus- sekä työttö- myysmenot. Valtiovarainministeriö arvioi, et- tä tänä vuonna ikäsidonnaisten menojen osuus nousee 32 prosenttiin bkt:sta viime vuoden va- jaasta 30 prosentista ja jää tälle korkeammalle ta- solle koko vuosikymmeneksi.²

Eläkemenojen osuus julkisista menoista on noussut 90-luvun lopun 20 prosentista 24 pro- senttiin vuonna 2018.³ Toistaisek- si ikääntymisen kasvaneet menot ovatkin näkyneet eläkemenojen kasvuna, mutta enenevässä mää- rin myös pitkäaikaishoivan kustan- nusten kasvu lisää julkisia menoja.⁴ Koulutusmenojen supistuminen lähivuosikymmeninä ei anna aihetta riemuun. Se kertoo vain, että lapsia on syntynyt vähän.

Todellinen hyvinvointivaltion alasajo saattaa kuitenkin alkaa pian. Eläkemenojen kasvu rajaa mahdollisuutta kehittää muuta hyvinvointival- tiota. Kun työssäkäyvien palkkasummasta menee eläkkeiden maksuun jo 24,4 prosenttia ja mak- sua pitäisi edelleen nostaa, mahdollisuus kerätä

veroja muihin tulonsiirtoihin ja hyvinvointipal- veluihin on rajallinen. Edesmennyt italialainen taloustieteilijä Alberto Alesina nosti tutkimuk- sissaan esiin eläkemaksuihin liittyvän noidanke- hän. Kun eläkemaksut tai muu työn verotus nou- sevat, työntekijöiden palkkaaminen tulee monel- le työnantajalle liian kalliiksi. Sen seurauksena nuoret eivät työllisty ja jäävät riippuvaiseksi elä- kettä saavista vanhemmistaan.⁵ Samalla heik- ko työllisyystilanne lisää edelleen eläkemaksu- jen nousupainetta erityisesti Suomen kaltaises- sa jakojärjestelmässä, jossa eläkkeet rahoitetaan lähes kokonaan kunkin vuoden työssäkäyvien maksamilla eläkemaksuilla. Menojen pitäminen hallinnassa on hyvinvointivaltiolle vaikea haas- te, eikä Suomi ole tästä poikkeus.

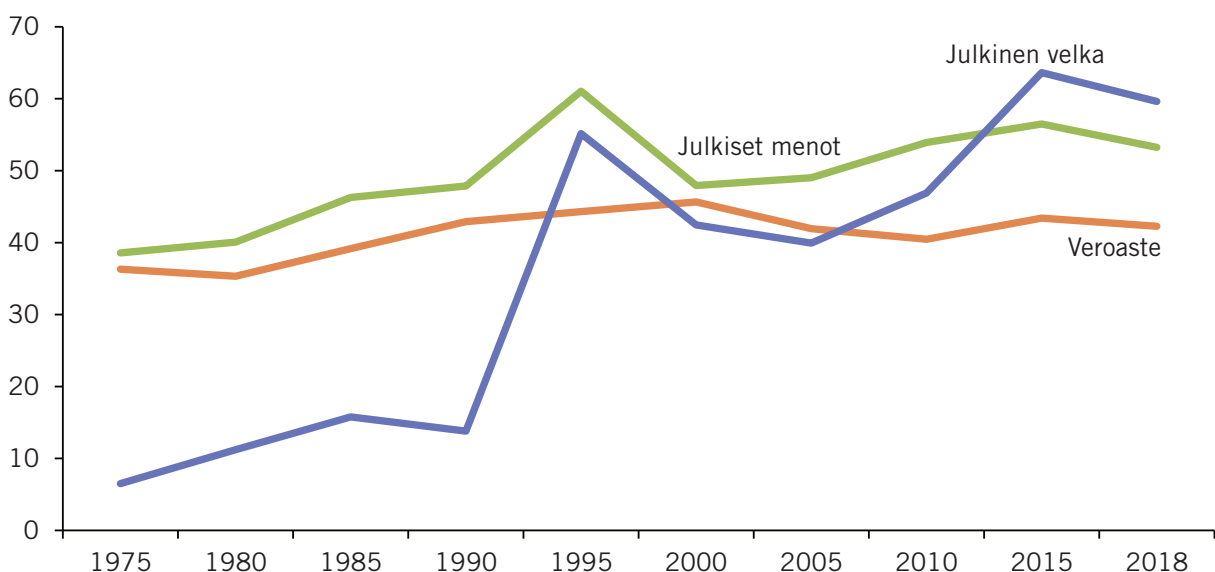
Menojen lisääminen on helppoa, tulojen ei

Miten edes kaikki nykyiset menot saadaan rahoit- tetta? Jo yli vuosikymmenen ajan vastaus on ol- lut: velkaantumalla (Kuvio 1).⁶

Koronakriisin myötä velkaantuminen on ollut niin voimakasta, että sen jatkuminen voi merkit- tävästi heikentää Suomen velanottoa kykyä tule- vissa kriiseissä. Lisäksi ilmastovelkaa on kertynyt menneinä vuosikymmeninä. Päästöjen rajoitta- minen maksaa, eikä talouskasvu voi enää perus- tua luonnonvarojen holtittomalle käytölle. Kes-

**Hyvinvointi-
valtion alasajo
saattaa alkaa pian.**

Kuvio 1. Julkisten menojen rahoitus 1975–2018 (prosenttia bkt:sta)

Lähde: Tilastokeskus.

tävä kasvu on todennäköisesti hitaampaa kuin ympäristörajoitteista piittaamaton kasvu.

Myös työvoiman kasvu talouskasvun lähteenä on pitkälti käytetty loppuun. Tulevina vuosikymmeninä väestönkehitys itsessään painaisi talouskasvun pakkaselle, kun työikäinen väestö supistuu. Työllisyysastetta nostamalla voidaan tilannetta vielä jonkin verran parantaa lähivuosina. Pidemmällä aikavälillä kaikki toivo nojaa työn tuottavuuden kasvuun. Siinäkin valtiovarainministeriön noin 1,5 prosentin odotus näyttää optimistiselta ainakin viimeisen vuosikymmenen tuottavuuskehitykseen peilaten. Työn tuotta-

vuuskasvu on 2000-luvun alkuvuosi-

en jälkeen ollut keskimäärin alle prosentin vuodessa.⁷ Toisaalta myös veroaste on valmiiksi Suomessa 37 OECD-maasta viidenneksi korkein, joten veroasteen nostovaraa ei juuri ole.⁸ Paljon

pidemmälle päästään kasvattamalla veropohjaa. Käytännössä siis jokaisen suomalaisen pitää tehdä nykyistä enemmän töitä ja yhä harvemman elää sosiaalietuuksilla. Yhtä pelastavaa keinoa tähän ei ole, vaan useat, jo moneen kertaan luetellut toimet täytyy saada toteutettua. Lyhemmät opiskeluaajat, lyhyemmät kotihoitojaksot, myöhempi eläköityminen sekä rakenteellisen työttö-

myyden painaminen alas on kaikki toteutettava viipymättä. Näin yhä useampi olisi työnteollaan rahoittamassa hyvinvointivaltiota.

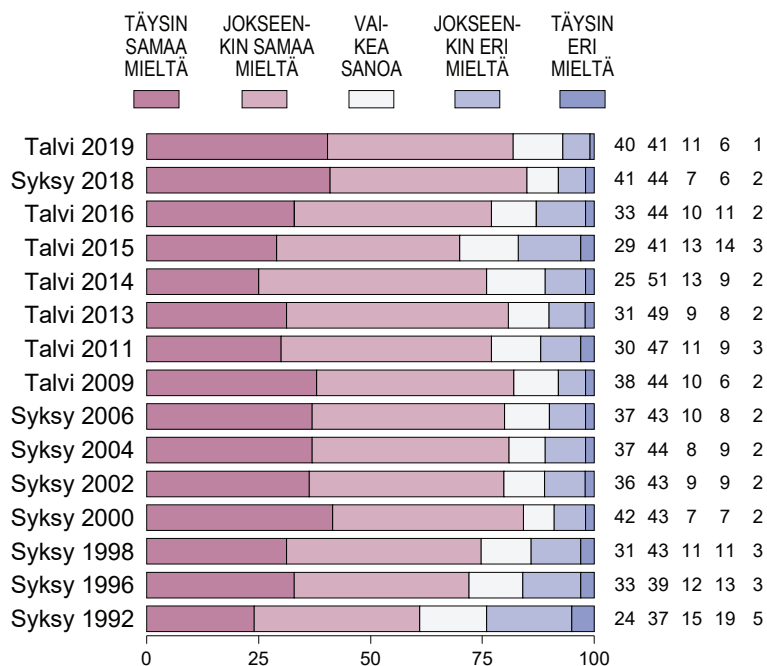
Lähes kaikki Suomessa kannattavat hyvinvointivaltiota (Kuvio 2). Suomalaiset kuitenkin toivovat, että hyvinvointivaltion rahoittaisivat muut. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksesta selviää muun muassa, että eläkeiän nostoa kannattavat eniten jo eläkkeellä olevat, työntekoa kaikkien velvollisuutena pitävät vähiten työttömät ja veroista valmiimpia ollaan nostamaan pääomatulovero, jota maksaa vain noin neljännes suomalaisista.⁹ Koska hyvinvointivaltion rahoitusta ei voi kuitenkaan ulkoistaa ”muille”, hallituksen on tehtävä myös päätöksiä, joista kaikki eivät tykkää. Eli leikata joiltakin.

Suomalaisten pitää tehdä enemmän töitä.

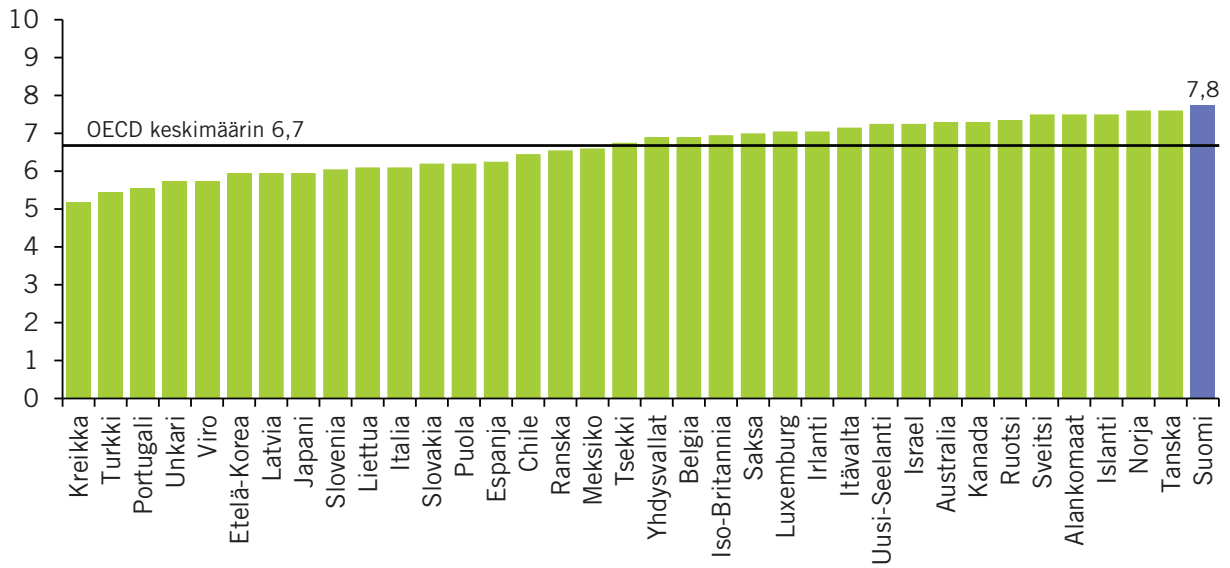
Sipilän hallituksen viimeiset vuodet harvinainen valopilkku

Vuosien 2015–2018 kehitys osoitti, että toivoa kuitenkin on. EVAn vuoden 2020 Menojen kirja kertoo, että tuolla ajanjaksolla suhteessa talouden kokoon sekä julkiset menot että velka mutta myös veroaste laskivat (Kuvio 1 edellä). Työttömyysturvamenot laskivat, samoin pienituloisuusaste, eikä talouskasvu lisännyt kasvihuonekaasupäästöjä.¹⁰ Suomalaiset olivatkin

Kuvio 2. Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen (%)

Kuvio 3. Tyytyväisyys omaan elämään OECD-maissa 2018 (asteikko 0–10)

Lähde: Society at a Glance 2019.

OECD-maiden tyytyväisin kansa vuonna 2018 (Kuvio 3).¹¹

Kohtalainen talouskasvu yhdistettynä maltilliseen menokuriin voi tuoda reilun työllisyyden kasvun ja sitä kautta palauttaa hyvinvointivalti-

on rahoituksen kestävämmälle pohjalle. Ilman työllisyysasteen selvää nousua tai huomattavaa työperäistä maahanmuuttoa on vaikea nähdä hyvinvointivaltion kestävä heikon talouskasvun ja ikääntyvän väestön aikaa.

Viitteet

- 1 EVA (2020), s. 4.
- 2 Valtiovarainministeriö (2020).
- 3 EVA (2020).
- 4 Ibid.
- 5 Alesina ja Passalacqua (2015).
- 6 EVA (2020), s. 6.
- 7 Tilastokeskus (2018).
- 8 OECD (2020).
- 9 Haavisto (2019).
- 10 EVA (2020), ss. 16, 26, 28.
- 11 EVA (2020), s. 33.

Lähteet

Alesina, A. ja Passalacqua, A. (2015). The Political Economy of Government Debt, teoksessa Taylor, J. B. ja Uhlig, H. (toim.) (2016). Handbook of Macroeconomics, edition 1, volume 2, chapter 0, s. 2599–2651, Elsevier.

EVA (2020). Menojen kirja, EVA Fakta.

Haavisto, I. (2019). Huolettomien hallitus – Äänestäjät avaisivat julkisen talouden rahahanat, mutta eivät ole valmiita veronkiristykseen, EVA Analyysi No 70.

OECD (2020). Tax revenue, <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm> (haettu 22.10.2020).

Tilastokeskus (2018). Työn tuottavuus kasvoi 2,0 prosenttia vuonna 2017, https://www.stat.fi/til/ttut/2017/ttut_2017_2018-11-30_tie_001_fi.html (haettu 22.10.2020).

Valtiovarainministeriö (2020). Suomen julkisen talouden kestävyys, Valtiovarainministeriön julkaisu – 2020:59.

Kirjoittaja

Sanna Kurronen on EVAn ekonomisti.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Arviot esittelevät ajankohtaisia ideoita ja keskustelunaiheita. Arvioiden kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Arviot löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-074X (PDF)